

TACHOVSKÝ URBÁŘ ASI Z LET 1366-1368 VZÁCNÝ PRAMEN K HISTORICKÉ TOPOGRAFII ČESKÉHO LESA

E d u a r d M a u r

Tachovský urbář z doby Karla IV. je jedním z nejcennějších českých urbářů doby předhusitské. Je totiž v Čechách jedním z mála předhusitských urbářů světského majitele (kromě něho jsou známy jen urbář frýdlantský a urbář rožmberských statků) a vůbec jediným urbářem královských panství. Navíc zachycuje pohraniční oblast, jejíž obyvatelé (tachovští Chodové) se ve středověku díky svým povinnostem při střežení hranice těšili zvláštnímu postavení, avšak na rozdíl od Chodů domažlických zůstávají v širší veřejnosti téměř neznámi. Přestože tento pramen mimořádné hodnoty byl vydán už před čtyřmi desítkami let, česká historiografie jej stále nebere příliš na vědomí, včetně těch oborů, které by se o něj měly zajímat nejvíce, jako je studium urbářů¹ nebo západočeská regionální historiografie.² Důvod je zřejmě prostý, urbář nebyl vydán samostatně, nýbrž jako součást salbuchu (urbáře) hornofalckých držav Karla IV.,³ a nebyl vydán v Česku, resp. Československu, ale německým editorem v tehdejší západní Německu, a v důsledku toho se do našich knihoven dostalo jen několik jeho exemplářů. Nelze ovšem říci, že by jej česká historiografie vůbec neznala. Ze salbuchu těží například Jiří Spěváček ve své obsáhlé biografii Karla IV.⁴ a dostalo se mu dokonce i samostatné

¹ Vůbec jej nezaznamenala např. publikace Květoslava HAUBERTOVÁ – Gustav HOFMANN – Ladislav LEŠICKÝ, *Soupis západočeských urbářů, 2. pol. 13. století – 1773*, Plzeň 1993.

² Nebere jej například v úvahu žádný z autorů obsáhlého encyklopedického díla Český les, které by mělo shrnout veškeré dosavadní znalosti o tomto území, jehož součástí Tachovsko bylo. V důsledku toho je tu prezentována řada omylů, zejména pokud jde o nejstarší dochované údaje o existenci některých obcí. Viz Vladislav DUDÁK (red.), *Český les – příroda, památky, život*. Praha 2005, passim.

³ Fritz SCHNELBÖGL, *Das „Böhmisches Salbüchlein“ Kaiser Karls IV. über die nördliche Oberpfalz 1366/68*, München-Wien 1973, s. 79-81.

⁴ Jiří SPĚVÁČEK, *Karel IV, život a dílo*, Praha 1979, s. 311, 586.

důkladné studie z pera Lenky Bobkové,⁵ čerpají z něho i někteří autoři zabývající se místopisnými otázkami,⁶ včetně místopisu starého českého železářství.⁷ Do obecného vědomí českých historiků však stále dostatečně nepronikl.

Böhmisches Salbüchlein, jak pramen nazval jeho pečlivý vydavatel F. Schnellbögel, je uložen ve Státním archivu v Mnichově. Jsou v něm sepsány nejružnější dávky plynoucí z jednotlivých obvodů Karlova přímého panství v Horní Falci a podrobně popsána jednotlivá hradní i drobná léna, lesní hospodářství, vojenské posádky a vybavení pevností zbrojí, poplatky za doprovod cestujících (tzv. geleite), najdeme tu i seznam dočasně ztracených statků, opisy některých listin aj. Rukopis není datován. Vydavatel klade jeho vznik nejpravděpodobněji do let 1366-1368, kdy Karlův zájem o tuto oblast vyvrcholil. V každém případě byl sestaven před rokem 1373, kdy velká část popisovaného území byla odstoupena Wittelsbachům.⁸

Panství Karla IV. v Horní Falci mělo složitou strukturu.⁹ Skládalo se jednak ze zboží v přímém držení českého krále (zakoupených nebo zástav), dále z lenních statků a konečně z hradů, jejichž majitelé pouze slíbili českému králi, že mu tyto pevnosti budou otevřeny v případě potřeby. Statky v přímém držení krále byly rozděleny do 24 obvodů v čele s královskými úředníky. Mezi těmito obvody najde český historik ke svému překvapení i Tachov, který zřejmě byl na určitou dobu Karlem odtržen od Čech a připojen k hornofalckým „Novým

⁵ Lenka BOBKOVÁ, *České panství v Horní Falci za vlády KARLA IV.*, Sborník Pedagogické fakulty v Ústí nad Labem, řada historická, Praha 1982, s. 5-32.

⁶ Eduard MAUR, *Chody, Chodovy a Chodové*. Západočeský sborník historický, 5, Plzeň 1999, s. 5-23. Zdeněk PROCHÁZKA – Jiří ÚLOVEC, *Hrady, zámky a tvrze okresu Tachov*, 3, Tachov 1991, s. 193-194. Starší publikace Miroslav BĚLOHLÁVEK (red.), *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, IV- Západní Čechy*, Praha 1995, však urbář a z něho vyplývající skutečnosti pomíjí.

⁷ Eduard MAUR, *K úloze církve v českém středověkém železářství*, Rozpravy Národního technického muzea v Praze 101 – Z dějin hutnictví 14, Praha 1985, s. 23 (Hamr v Lesné).

⁸ F. SCHNELBÖGL, *Das „Böhmische Salbüchlein“*, s. 29-31.

⁹ Představu o něm dává Lenka BOBKOVÁ, *Soupis českých držav v Horní Falci a ve Francích za vlády Karla IV.*, SAP 30, 1980, s. 169-228.

Čechám“ za pomezním hvozdem, spravovaným z hlavního města Sulzbachu. Proč Karel k tomuto kroku sáhl, není jasné. Podle Jiřího Spěváčka se tím utužovalo spojení nově nabytého území s Čechami a posilovalo mocenské zajištění dopravní tepny Frankfurt – Norimberk – Tachov – Plzeň – Praha.¹⁰ Také Lenka Bobková soudí, že Karel chtěl tímto spojením zdůraznit příslušnost získaného území k Českému království, připomíná však také, že hrady Tachov a Přimda byly roku 1349 přirčeny Karlově nevěstě Anně Falcké jako obvěnění a byla na nich pojištěna vysoká peněžitá suma, zatímco Anna naopak měla Karlovi přinést jako věno několik panství v Horní Falci.¹¹ Snad se tu tedy udrželo jakési povědomí jednoty celého území, proti čemuž by ovšem mluvila skutečnost, že k Novým Čechám byl připojen jen Tachov, nikoliv ale Přimda. V každém případě asi příslušnost Tachova k Horní Falci nepřekročila rok 1373, kdy zhruba polovinu svého hornofalckého území Karel postoupil Wittelsbachům.

Vzhledem k tomu, že o platech a dalších povinnostech zdejšího obyvatelstva vůči vrchnosti, sepsaných v urbáři, psala již Lenka Bobková, soustředím se v tomto článku jen na místopis. V tachovském urbáři je uvedeno celkem 29 obcí, z toho dvě města (Tachov a Planá) a 27 vsí. U mnoha z nich je zápis do urbáře prvním dokladem jejich existence, na jehož základě lze stáří některých vsí posunout hluboko do minulosti, někdy až o dvě století. Potvrzuje se tak, že z náhodně dochované zmínky nelze vždy spolehlivě odhadnout, kdy vlastně byla ves založena. Již Karlův urbář zná například vsi Žebráky (*Petler*), Březí (*Pirkech*) a Mýto (*Mawtdorf*), zatímco podle K. Lanzendörfera a A. Profouse pochází první doklad pro Žebráky až z r. 1548¹² (později přinesl F. Schuster doklady z let 1528 a 1543),¹³ pro Březí z r. 1552 a pro Mýto dokonce z

¹⁰ J. SPĚVÁČEK, *Karel IV.*, s. 311.

¹¹ L. BOBKOVÁ, *České panství*, s. 19.

¹² Karl LANZENDÖRFER, *Die Ortsnamen des ehemaligen Bezirkes Tachau*, Reichenberg 1941, s. 66-67; Antonín PROFOUS, *Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny*, IV, Praha 19....., s. 821.

¹³ F. SCHUSTER, s. 150.

r.1555.¹⁴ Podobně už není nejstarším dokladem pro Ctíboř doklad z roku 1375, pro Drmoul z roku 1479, pro Horní i Dolní Jadruž a Lom u Tachova z roku 1379, pro dnešní Písařovu Vesci z r. 1422, pro Vítkov z roku 1437,¹⁵ pro Nové Sedliště z r. 1505, resp. 1429.¹⁶ Všechny tyto vsi zná již Karlův urbář. U dalších vsí přináší alespoň zajímavé formy německých místních jmen, které umožňují lépe pochopit jejich vývoj (Částkov-*Sahssenreut*, Planá – *Rechtenplan*, Neblažov - *Glasaw*),¹⁷ a u dvou vsí, kde se používalo paralelně jak českého, tak německého názvu, posouvá poněkud hlouběji do minulosti alespoň německý (Oldřichov - *Vlrichseut* místo r. 1375 a Pernolec – *Berngardsreut* místo r. 1373).¹⁸

Urbář zajímavě dokresluje složitý vývoj názvu vsi Nahý Újezd, a tím lépe osvětluje i její vývoj národnostní. Antonín Profous uvádí jako první doklad listinu z roku 1335, v níž vystupuje *Qualo de Vgesd, civis in Tachow*, a poté roku 1379 *Vgest prope Tachowiam*. Další, mnohem mladší prameny pak přinášejí tvary *Augezdec, w Nahem Augezdczy* (1558), *Noktenderffles, Noktendorffles, zum Nackenden Dörflas* (1540, 1567). Od té doby je výlučně užíván jen německý název, a to i v českých textech, někdy jen ve tvaru *Dörflas*. Strnadův Listář však přináší k roku 1338 zajímavý doklad *Qualo dictus de Oyest..., in villa, que Natscharti nuncupatur*, jemuž pak dobře odpovídá v Karlově urbáři německý název *Natschartszdörffel*. To jednak ukazuje, že český a německý tvar jména vsi byly užívány paralelně již ve 14. století, jen přívlástek byl jiný, ve 14. stol. ve významu „Načartův“, v 16. stol. „nahý“, jednak že již od 1. stol. tvořilo paralelně k českému Újezdu“ či Újezdci

¹⁴ Karl LANZENDÖRFER, *Die Ortsnamen*, s. 74, 54-55, Antonín Profous, *Místní jména I*, s. 161; III, 167.

¹⁵ A. PROFOUS, *Místní jména I*, s. 422, 253, II, s. 91, 658, IV, s. 568, V, s. 296.

¹⁶ *Zu Newen Zedlisch, zu Alten Zedlisch*. K. Lanzedörfer měl pro Nové Sedliště doklad až k r. 1505, ale muselo podle něho existovat již 1429, kdy se poprvé uvádí Staré Sedliště, do té doby zvané jen Sedliště. K. LANZENDÖRFER, *Die Ortsnamen*, s. 98-99. A. PROFOUS, *Místní jména IV*, s. 28, doplnil tvar Nové Sedliště již pro rok 1479 a s otazníkem pro rok 1427. Oba přívlásky jsou však doloženy již Karlovým urbářem.

¹⁷ A. PROFOUS I, s. 267; III, s. 366-7.

substantivní základ německého názvu německé slovo ve významu „víška“, takže lze soudit, že k německému osídlení vsi došlo dříve, než se dosud předpokládalo.¹⁹

Urbář však umožňuje řešit i spletitější případy. Při kontrole zápisů císaře Zikmunda v roce 1454 předložil Bohuslav ze Švamberka listinu císaře Karla z r. 1365, která uvádí mj. jakési „*hniezdo jastřabie za vsí w Ronrojtie*“ (=Frauenreith, dnes Svobodka). Josef Stocklów usoudil, asi na základě analogie se jménem blízkého dvora Rabennest (tj. Havraní hnízdo) u Nahého Újezdce, že i „*hniezdo jastřabie*“ byl název dvora, a vyslovil domněnku, že šlo o zárodek pozdější vsi Halže, připomínané jinak až r. 1479. Jeho hypotézu převzal i K. Lanzendörfer, vedle Halže ale uvažoval i o Lučině.²⁰ Karlův urbář však dokládá, že nešlo o žádný dvůr, ale o skutečné jestřábí hnízdo, ze kterého se zřejmě odváděl živý jestřáb na zámek Tachov. Takových hnízd bylo podle urbáře na panství celkem 9, z toho dvě v Zadním Chodově, jedno v Žebrákách a 2 ve Svobodce. Byla to jedna z dávek dokládajících lovecké právo tachovských Chodů, podobně jako odevzdávání celkem sta krahujců a 144 veverek. Analogie pro takovéto dávky najdeme i u domažlických a přimdských Chodů, ale např. i na frýdlantském panství v severních Čechách.²¹ Jejich širší souvislosti, zejména s dějinami myslivosti, ovšem přesahují cíle tohoto článku.

Urbář nám umožňuje víc než jen určit jednotlivé lokality, dovoluje nám také rekonstruovat teritoriální rozsah tachovského panství. Je totiž prvním pramenem, který systematicky vypočítává jeho vsi. Ve světle jeho zápisů zjišťujeme, že v 60. letech 14. století k panství patřilo kromě města Tachova sedm vsí: dnešní Trstěnice (*zu dem Newendorfe*), Zadní Chodov (*zu den IX*

¹⁸ PROFOUS III, s. 263, 343.

¹⁹ A. PROFOUS IV, s. 2, V, s. 289. Josef STRNAD, *Listář královského města Plzně a druhdy připojených osad, I*, Plzeň 1905, s. 45, č. 41.

²⁰ Josef STOCKLÖW, *Geschichte der Stadt Tachau, II*, Tachau 1882, s. 172. K. LANZENDÖRFER, *Die Ortsnamen*, s. 29.

Koten), Chodský Újezd (*zu dem Heiligen Chreutz*), Mýto (*zu Mawtdorf*), Písařova Vesce (*Albrechtstorf*), Žebráky (*das dorf zum Petler*), Lesná (*das dorf zum Schönwalde*). Kromě toho se tu zmiňuje i ves Svobodka (*Frawenreut*), ovšem jen v souvislosti s jestřábími hnízdy, ale není tu uveden, jako je tomu jinde, počet rolnických usedlostí (*höfe*) a nejsou tu zaznamenány ani obvyklé poddanské platy. Důvod této výjimky není jasný, snad ves byla v této době zastavena nebo dána v léno nebo postoupena městu Tachovu nebo některé z jeho církevních institucí a panovník si vyhradil pouze zmíněný naturální plat.

Přestože jména vsí tachovského panství jsou uvedena někdy v dosti neobvyklé podobě, lze je všechna jednoznačně identifikovat, protože seznam postupuje důsledně od severu k jihu. S pozdějšími německými názvy z doby před rokem 1945 se místní jména uvedená v urbáři výrazněji rozcházejí jen v jednom případě, totiž u neobvyklého názvu *IX Koten*. Je to svérázně přepsaný výraz Neuenkoten, kde první část ovšem neoznačuje číslo devět, ale má význam Nový. S tachovskou vsí Neuenkoten se setkáme ve středověku několikrát, od 15. století i s jejím českým názvem Novochody nebo Nové Chody. A. Profous a po něm i novější práce považovali takto označenou ves za identickou s Maršovými Chody. Poloha lokality mezi Trstěnicí a Chodským Újezdem však jednoznačně ukazuje na Zadní Chodov, s nímž ztotožňovala ves tohoto jména i starší literatura. Že Novochody a Maršovy Chody nemohou být totožné, vyplývá ostatně i z toho, že druhá ves je v urbáři (*Marschenkoten*) uvedena také, ale jako zcela jiná lokalita, nepatřící k panství, i z dalších skutečností.²²

Tachovské panství popsané v salbuchu nebylo veliké a mělo poněkud zvláštní tvar úzkého pruhu země táhnoucího se bezprostředně podél hraničního lesa. Z pozdějších pramenů víme, že obyvatelé zmíněných vsí, alespoň některých, byli nazýváni Chody (*Kodenbauern*) a měli za povinnost střežit

²¹ František ROUBÍK, *Dějiny Chodů u Domažlic*, Praha 1931, s. 522-523, 618, 620; Eduard MAUR, *Přimdští Chodové ve sporu se Švamberky, (50.-70. léta století)*, AUC-PhilHist 1967, 3, s. 93, pozn. 45. Lenka BOBKOVÁ, *České panství*, s. 61.

²² Podrobnou argumentaci uvádím ve statí E.MAUR, *Chody*, s. 8-13.

hvozdu, chránit zemskou hranici před jejím porušováním a při komisionálním obcházení hranice pod přísahou podávat svědectví o jejím průběhu. Podrobné zprávy o jejich povinnostech pocházejí až ze 16. století, avšak stručně máme doloženo jejich účast na vymezení hranic již roku 1360 za sporu o hrad Schellenberg.²³ V 16. století byla povinnost hraniční služby vázána již jen na tři vsi tachovského panství, na Zadní Chodov, Písařovu Vesci a Žebráky, ovšem místní jména dokládají, že původně bylo chodských vsí více, přinejmenším k nim jistě patřil podle jména i Chodský Újezd (původně Staré Chody), Maršovy Chody a Chodová Planá, ale zřejmě i další vsi, které byly od tachovského panství postupně dočasně nebo trvale odloučeny, ať již prodejem, nebo zástavou. Již před rokem 1360, tedy před sepsáním urbáře, byly od Tachova odtrženy Chodová Planá,²⁴ Bažantov²⁵ a Maršovy Chody,²⁶ později i Chodský Újezd a králův díl Trstěnice.²⁷ Je dosti pravděpodobné, že podobným způsobem vznikl i mnohý další drobný svobodný statek sousedící s tachovským panstvím, zapsaný roku 1379 do rejstříku šlechtického majetku v Plzeňském kraji, možná Horní Jadruž, Oldřichov, Velký Rapotín, Ctiboř, Lom u Tachova (též Německá

²³ Podrobné údaje pro 16. stol. uvádí Franz SCHUSTER, *Tachauer-Pfraumberger Heimat*, Weiden/Opf. 1962, s. 68, 69, 150, 98-99

²⁴ Počátkem 14. stol. část vsi tvořila drobný statek, asi manský k Tachovu, část byla do roku 1327 součástí tachovského panství o toho roku byla králem přeměněna v léno. Od té doby nebyla Chodová Planá přímou součástí tachovského panství, ale zůstávala i nadále rozdělena až do 20. let 15. stol. na dva statky. Zdeněk PROCHÁZKA - Jiří ÚLOVEC, *Hrady I*, s. 52-54. Doplňky k tomu Jiří JANOUŠKOVEC, *Neznámá listina Jana Lucemburského a její význam pro Tachovsko*, Sborník Okresního muzea v Tachově, 17, 1983, s. 20-26 a E. MAUR, *Chody*, s. 13-15.

²⁵ Nestarší zpráva někdy z let 1333-1346 uvádí Bažantov jako ves rozdělenou, jejíž větší část, původně zřejmě tachovská, byla zastavena a menší drželo město Tachov. V té době byly obě části vyplaceny a ves se stala součástí statku Pořejov, později Lesná a nakonec se v 15. stol. (mezi léty 1437-1475) vrátila k p. Tachov. AČ XXXVI, s. 411-414. Gustav HOFMANN, *Privilegia poddanských obcí na Tachovsku*, *Minulost Západočeského kraje* 17, 1981, s. 143.

²⁶ Karel IV. jako král (tedy v l. 1346-1355) zastavil Maršovy Chody, z nichž polovina byla královská a polovina patřila městu Tachovu, Ctiborovi z Dražovic. R. 1390 je zástavně držel Habart z Hertenberka a ubránil je proti nárokům krále, r. 1454 Zikmund Levhart z Vidžína, manský držitel blízkého Pernolce. V 16. století byla ves opět součástí tachovského panství. AČ I, s. 25, č. 172, 173. E. MAUR, *Chody*, s. 10-13.

²⁷ E. MAUR, *Chody*, s. 9-10.

Lom) nebo Nahý Újezdec,²⁸ i jiné, v seznamu neuvedené (Částkov), případně že se tímto způsobem dostaly některé vsi k sousedním panstvím, například Dolní Jadruž nebo Neblažov k Plané.²⁹ Kromě toho se nacházely kolem Tachova vsi tachovské lenní soustavy a také vsi nebo díly vsí, které patřily městu Tachovu a tachovským církevním institucím; o městských a kostelních vsích se však dozvídáme jen z velmi neúplných zmínek dobových pramenů, často jen náhodně. V urbáři je zachycena jen jejich část, a to díky tomu, že na tachovském panství pro svou potřebu těžily dříví.

Kromě výše uvedených 7-8 vsí, tvořících spolu s městem Tachovem vlastní tachovské panství, je v urbáři dále uvedeno celkem dvacet jiných lokalit s poznámkou, že za naturální plat v ovse (v jednom případě reluovaný na peníze) odebírají od panství dříví. Jejich výčet začíná městem Planá a pokračuje směrem na sz. přes Chodovou Planou a Trstěnice k Drmouli, pak se obrací na jih a postupuje na Neblažov, Vítkov, Březí, Lom u Tachova, Oldřichov, Pernolec, Tisovou, Maršovy Chody. Zde se písař vrací na sever k „opomenutým“ lokalitám Dolní Jadruž, Nahý Újezdec a Horní Jadruž a poté pokračuje tam, kde předtím přestal, totiž ve směru na Úšavu, Nové Sedliště, Staré Sedliště, záhadnou lokalitu *schreiberin dörrffel* (zřejmě Dlouhý Újezd)³⁰ a Částkov, kde jeho výčet končí. Vesnice odvádějící plat z užívání lesa jsou vesměs lokality ležící o něco hlouběji ve vnitrozemí než vesnice „hradní“, těsně přiléhající k hraničnímu hvozdu. Zmíněný plat odváděly i podle urbářů ze 16. století. Někteří autoři mylně soudili, že šlo o tachovská léna³¹ nebo že tyto vesnice byly spolu s Tachovem za Karla IV. rovněž připojeny k Horní Falci.³² To však je

²⁸ J. EMLER, *Ein Bernaregister des Pilsner Kreises vom Jahre 1379*, Prag 1876, s. 24-28.

²⁹ Neblažov byl původně tachovským lenním statkem a byl propuštěn Karlem IV. z manství r. 1361. R. 1379 jej nacházíme u statku Planá. August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého, XIII*, Praha 1905, s. 187. Josef EMLER, *Ein Bernaregister* s. 27.

³⁰ Doklady tvaru tohoto jména viz K. LANZENDORFER, *Die Ortsnamen*, s. 1361, A. PROFOUS, *Místní jména IV*, s. 430, 522. Viz i AČ XXXVII, s. 994, pozn. 3 a 4.

³¹ Eduard SENFT, *Geschichte der Herrschaft und Stadt Plan*, 2. Aufl., Plan 1932, s. 40-42, 98-101.

³² J. SPĚVÁČEK, *Karel IV.*, s. 311.

zásadní omyl, vsi jsou zmíněny jen kvůli odběru dřeva a nebyly přímou součástí panství, stejně jako se nekryly se souborem tachovských manských vsí. Podobnou situaci, kdy cizí, dokonce i bavorské vsi odebíraly za plat dříví z královského panství, máme doloženu ze 16. stol. i na Domažlicku.³³ Právní charakter zmíněných 20 vsí na Tachovsku byl velmi různý. Některé skutečně byly drobnými lenními statky tachovských manů (Drmoul, Tisová, Úšava, Staré a Nové Sedliště, Dlouhý Újezd a také Trstěnice),³⁴ jiné byly samostatnými svobodnými statky nebo byly součástí takových statků, případně byly zbožím v majetku města a církve. (Planá s Neblašovem a Dolní Jadruží, Lom u Tachova, Vítkov, Pernolec se zastavenými Maršovými Chody, Březí, Oldřichov). Často byly rozděleny mezi více majitelů. Příslušnost k městu nebo církvi máme u některých doloženu přímo pro sledovanou dobu, pro jiné na ni můžeme usuzovat z analogie s pozdější situací. Zcela zvláštní postavení měla mezi nimi jedna část Chodové Plané, která byla sice lenním statkem, ale nepříslušela k tachovským manům, nýbrž se řídila dvorskými deskami.

O tom, že placení „drevného“ ze zmíněných 20 vsí nemá nic společného s tachovským manským systémem,³⁵ svědčí nejen fakt, že u většiny zmíněných vsí nemáme manský poměr vůbec doložen, ač jejich dějiny známe dosti podrobně, ale i fakt, že některá tachovská hradní léna v něm naopak chybějí. Z manství doložených soudobými i mladšími prameny urbář neviduje jako plátce „drevného“ Štokov, Pořejov, Třídvoří a manství neznámé či nejasné polohy Háje (Gehag) a Krajt.³⁶ Jako manský statek či přinejmenším samostatné

³³ F. ROUBÍK, *Dějiny Chodů*, s. 539-541.

³⁴ Trstěnice je uvedena i mezi hradními vesnicemi, protože byla zřejmě rozdělena na hradní a manskou část. Viz Jiří ÚLOVEC, *O bývalých tvrzích v Drmoulu, na Panském Vrchu, v Trstěnicích, Horní Vsi a v Skelné Huti*, Sborník Chebského muzea 1995, Cheb 1995, s. 28-46.

³⁵ K tachovské manské soustavě viz Karl BEER, *Aus der Geschichte des ehemaligen Tachauer „Kreises“*. *Zugleich ein Beitrag zur Frage der Herkunft der Deutschen in Böhmen*. MVGDB 63, 1925, s. 3-40.

³⁶ Úplné soupisy manů existují až pro roky 1528 a 1555, jednotlivé majitele lén však můžeme sledovat hlouběji do minulosti. Dostupné údaje shromáždili v příslušných heslech J.

zboží máme četnými doklady od roku 1349 doloženu až do konce 16. stol. i Lesnou, která je v urbáři zařazena mezi vsi „hradní“, připojené k Horní Falci. Rozpor lze vysvětlit tím, že v této době statek spadl na krále odúmrtí a nebyl dosud znovu postoupen v léno, nebo tím, že král záměrně připojil tento lenní statek k hradním vsím, aby posílil integritu území tachovského panství. V souvislosti s many je však nápadná ještě jedna věc. Zatímco na hornofalckých hradech jsou hradní mani i s jejich povinnostmi podrobně popsáni, v tachovské části salbuchu se o nich zcela mlčí, jako by neexistovali (pokud jejich vsi neodebíraly dřevo). Důvodů může být víc, buď manská soustava nebyla spolu s hradním panstvím připojena k Horní Falci, ale zůstala v Čechách, což je málo pravděpodobné, nebo byl tachovský díl salbuchu založen na starším urbáři tachovského panství, který many neevidoval, nebo připojení tachovského panství k Horní Falci mělo jen částečnou povahu, nebo Karel počítal se zrušením tachovské manské soustavy poté, co Tachov přestal být českým pohraničním panstvím. Zde tápeme v temnotách a jen nové prameny by mohly do věci vnést více světla.

Vzhledem k tomu, že díky požárům i jiným důvodům se nezachoval středověký archiv města Tachova, jsme byli až dosud o středověkých dějinách jeho okolí informováni značně torzovitě. Proto je tachovská část hornofalckého salbuchu tak cenná. Výše uvedená fakta v mnoha směrech mění naše představy o dějinách Tachovska. Týkají se ovšem jen otázek místopisných. Další souvislosti by si vyžádaly obsáhlejší studii, na niž bohužel není v tomto sborníku místo.

ÚLOVEC – Z. PROCHÁZKA, *Hrady I-III*, ne vždy ale jasně rozlišují udělení manství a zástavu, případně jinou formu držby...